

EESTI KUNSTIAKADEEMIA

Vabade kunstide teaduskond

Mart Veelmaa

ENESEKAEMUS: METSA JA LOODUSE MÕJU KAASAAEGSE KUNSTI
LOOMISELE

Magistritöö

Juhendaja: Jaan Toomik, professor

Tallinn 2020

Deklareerin, et käesolev magistritöö, mis on minu iseseisva töö tulemus, on esitatud Tallinna Eesti Kunstiakadeemia magistrikraadi taotlemiseks ja selle alusel ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi. Töö pikkuseks on 7786 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Autor Mart Veelmaa.....

“ 30 “ mai 2020

Üliõpilase kood:

Üliõpilase e-posti aadress: mart.veelmaa@artun.ee

Töö vastab kehtivatele nõuetele

Juhendaja Jaan Toomik

“ “ 2020

Kaitsmisele lubatud “ “ 2020

Magistritööde kaitsmiskomisjoni

esimees.....

SISUKORD

LÜHIÜLEVAADE.....	5
ABSTRACT	6
SISSEJUHATUS	7
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE	10
1.1. Looduse ja metsa tähendus inimesele.....	10
1.2. Looduse ja metsa mõju inimesele.....	11
1.2.1. Mets ja loodus kui tervendaja.....	11
1.2.2. Metsa ja looduse mõju loomingule.....	12
1.3. Mets kui koht.....	13
1.4. Kaasaegse kunsti mõiste.....	15
2. INTERVJUUD KUNSTNIKEGA.....	17
2.1. Looduse ja metsa olulisus kunstnike elus.....	17
2.2. Looduskümbelus kui praktika kunstnike elus	21
2.3. Looduse mõju loomingule	24
2.4. Kaasaegse kunsti ja looduse vaheline seos.....	26
3. ENESEKAEMUSE MÕJUL LOODUD KUNSTIOBJEKTID	29
3.1. Video „Las ma ammutan jõudu“	29
3.2. Iglu kuldse „draakoniga“	30
3.3. Massaažilaud puu videoga.....	31
3.4. 21 päeva metsas: praktikad ja tähelepanekud.....	32
4. ARUTELU.....	35
KOKKUVÕTE	38
SUMMARY.....	40
KASUTATUD ALLIKAD	42
LISAD	44
Lisa 1. Video „Las ma ammutan jõudu“, 20.02.2020	44
Lisa 2. Iglu kuldse „draakoniga“	45
Lisa 3. Massaažilaud puukoore videoga.....	47

Lisa 4. Valge lateksvärviga maalitud autod vineerist metsamaastikul	48
Lisa 5. Intervjuu küsimused.....	49
Lisa 6. Autori elulookirjeldus.....	50

LÜHIÜLEVAADE

Töö eesmärgiks on uurida metsa ja looduse mõju kaasaegse kunsti loomisele, seda nii autori enda sisekaemusele ja refleksiooni ajal loodud loomingule tuginedes kui ka teiste kunstnike kogemusi ja varasemaid selleteemalisi kirjutisi analüüsid.

Metsa ja loodust on kaasaegses kunstis kasutatud peamiselt metsamaterjalile uue tähenduse andmise kaudu, nähtusena *land art*. Peale selle otsivad kunstnikud võimalusi metsa kujutamiseks läbi oma nägemuse, nagu näiteks on teinud Kanada kunstnik Kim Dorland. Kontseptuaalses kunstis või ka ökokriitilises paradigmas uuritakse metsa probleematikat, alates kliima soojenemisest, lõpetades ulatuslike lageraiete, Austraalias tulekahjus surevate koalade ja teiste hävivate liikide mõjust inimkonnale.

Käesoleva töö fookuses on uurida metsa ja looduse vahetut mõju kaasaegse kunstniku loomingule, alates motiivist, mis ajendab kunstnikku loodusesse minema, kuni selleni, millist mõju avaldab loodus tema loomingule.

Töö teoreetiline osa annab ülevaate erinevate autorite nägemusest inimese ja looduse suhtele ning võrdleb seda kunstnike hulgas tehtud intervjuude käigus kogutud materjaliga.

Töö praktilises osas presenteeritakse loodusest ja metsast mõjutatud autori loomingut ning analüüsitakse seda uurimuses püstitatud küsimuse valguses.

Käesoleva uurimistöo hüpoteesid on:

- Metsa ja looduse nn puhastavad praktikad avaldavad mõju loomingule.
- Kaasaegsed kunstnikud kasutavad loodust ning metsa väljalülituse ja tasakaalu leidmise eesmärgil, mitte otseselt kunsti loomise eesmärgil.

Töö võtmesõnad: looduse mõju kunstnikule, metsa puhastav mõju, kaasaegne kunst.

ABSTRACT

The work aims to study the influence of forest and nature in the creation of contemporary art, based on the author's introspection and reflection, as well as the analysis of the experiences of various artists.

Forest and nature have been used mainly in the context of contemporary art by giving a new meaning to forest material, as a phenomenon of land art. What is more, artists, such as the Canadian Kim Dorland, look for ways to express the forest theme through their vision. Through conceptual art, forest issues are studied, for example global warming, clear-cutting, and the impact of humanity on koalas dying due to forest fires in Australia. The focus of the current thesis is aimed at the direct influence of the forest and nature on the work of contemporary artists. In other words, it covers aspects, such as the motivation of artists to spend time in nature and the effects it has on their works of art.

The theoretical part of the study gives an overview of the various author's visions of the relationship between man and nature and compares it with the materials collected during the interviews. In the practical part of the work, the author presents his project and analyzes it in the light of the research theme of the present thesis.

The hypotheses of the research are as follows:

- The so-called cleansing practices carried out in forests and nature in general have an impact on creativity.
- Contemporary artists use nature and the forest to recharge and find balance, not to create art directly on the spot.

The keywords: the influence of nature on the artist, the cleansing effect of the forest, contemporary art.

SISSEJUHATUS

Aristoteles on öelnud: „Kunst jäljendab looduse loomingut.“

Magistritöö teemaks on valitud sisekaemus loodusega kokkupuutes eesmärgiga reflekteerida ja mõtestada looduse ja kaasaegse kunsti ühenduspunkte. Selleks, et looduses olles tekkivatele taipamistele konteksti luua, on peale teoreetilise materjali kasutamise viidud läbi intervjuud erinevate kunstnikega, uurimaks, milline on olnud nende suhe looduse ja metsaga ning kuidas see on nende loomingut mõjutanud.

Valitud teema on magistritöö autoriga kaasas olnud alates 2007. aastast, mil autor õppis Eesti Kunstiakadeemia Avatud Akadeemias vabade kunstide erialal. Aasta hiljem asus ta paralleelselt õppima Kesk-Soomes loodusmatka juhiks. Just sel ajal hakkas autor mõtestama, kuidas on tema suhe metsa ja loodusega muutunud: kas ta läheb sinna põgenema argisuse eest, lõõgastuma, inspiratsiooni ja ideid koguma, puhastuma, looma, gurmeelisi vajadusi rahuldama (seeni, samblikke ning marju korjates) või sootuks vabandama, et on nii vähe sekkunud metsade hoiu ja tervise teemadel.

Vabade kunstide bakalaureusetaseme õpingute raames leidis mets sageli kujutamist autori loomingus: maalidel või graafikas. Samas polnud see teadlik metsa kujutamine, looduse ja loomingu vahele silla ehitamine. Või kui oli, siis nii alateadlik, et ta ei osanud sellele tähelepanu pöörata.

Magistriõpingute raames 2018. aastal hakkas autor juurdlema teatud vastuolu üle kaasaegse kunsti ja looduse vahel. Nüüdisajal huvitab teda, kas kaasaegse kunstiga tegelemine on teda metsast võõrandanud, lähendanud või mil moel on see tema suhet loodusega muutnud.

Nagu on öelnud Susan Sontag raamatus „Märkmeid camp’ist“: „Mida enam me uurime Kunsti, seda vähem hoolime Loodusest (Sontag, 1964).“ Toetudes Sontagi öeldule, võib küsida: kui laseme end loodusel mõjutada ja puhastada, siis milliseks muutub meie suhe kunstiga? Kas ja millised kunsti küsimused on siis meie jaoks aktuaalsed?

Kunst viitab saksa keeles kunstlikkusele, ersatsile (EKSS, 2009). Samal ajal kui sõna „loodus“ tuleb algtüvest ‘loodu’ ja on seetõttu ‘loomulik, päris’. Kui defineerida kunstnikku kui loojat, siis on ta justkui looduse saadik – loomulik ja ka ise osa loodusest. Nagu sõnastab Fred Jüssi: „Loodus. Eesti keeles see sõna tuleb mõistetest „loodus“, „loodu“. See on looja looming. Inimene on looja Looja käes (Tootsen, 2020).“

Sümpaatne on Valdur Mikita mõte metsast kui tasalülitusest, teadvuse kiirendist (Mikita, 2013). Auror, olles pärit Lahemaalt, on sealseid metsi pidanud oma teiseks koduks. Võsu rannamets ja jändrikud männid on olnud justkui füüsilises plaanis pikendus kodule mere ääres ja hingelises plaanis laiendatud perekond vennad ja õed. Lapsena ema sabas seenel ja marjul sõrkides ei osanud autor teadvustada, et metsal on tema kasvamises, hariduses ja taju rikkuses oluline roll. Alles täiskasvanuna, aastakümneid hiljem, täpsemalt Soomes loodusturismi õppides taipas ta, et kogu õpetus on tema jaoks tuttavlik ja enamikule teadmistele on juba koht teadvuses olemas, mõnel juhul puudus lihtsalt akadeemiline sõnastus.

Kui autor saab pidada loodusharidust perekonna pärandiks ja osaks oma haritusest, siis hoogustunud linnastumise foonil tuleb paljudele lastele tänapäeval metsa tutvustada ja neid metsaga harjutada. Nagu toob kunstnik Laura Kuusk välja autorile antud intervjuus, et loodus on paljude jaoks midagi, mis kuskil on. „Kes seda pandakaru nii väga elus näinud on, aga kõigil lastel on ajakirjadest tuttavad panda pildid,“ sõnab Kuusk (vt intervjuuküsimusi Lisa 5).

Paljudele täiskasvanutelegi on metsad ja rabad pigem meelelahutuslikud paigad, kuhu minnakse puhkamise ja lõõgastumise eesmärgil. Rabateedel tunglevad rohesõbrad ei pruugi osata määrata linde nende laulu järgi, ja putukaid, taimi nende välimuse või kuju alusel, vaid vajavad selleks mõnda äppi. Samal ajal ei saa nende metsatungi pahaks panna, sest nagu kinnitavad jaapanlaste tehtud uuringud metsakümbluse kohta, on värskel õhul ja liikumisel tõendatud tervendav toime (Miyazaki, 2018).

Frédéric Gros kirjutab oma 2009. aastal ilmunud raamatus „Kõndimise filosoofia“, et kõndides ei minda iseendaga kohtuma, justkui iseennast leidma ja vabastama vanadest vöörandumistest, et taasleida oma ehtne mina, oma kaotatud identiteet, vaid kõndides me hoopis põgeneme oma identiteedi eest. Ka see võib olla üks loodusradade populaarsuse põhjustest, et inimesed otsivad heaoluks unustust argisest ning väljapääsu oma probleemidest.

Filosoof Michel de Certeau kirjutab raamatus „Igapäevased praktikad“ (2005): „Kahtlemata asendavad jalutuskäigud ja reisirid neid väljapääse, äraminekuid ja tagasitulekuid, mida vanasti võimaldasid legendid, mis tänapäeval enam kohtade juurde ei kuulu. /../ Reisimine (nagu kõndiminegi) asendab legende, mis avasid ruumi teisesusse. Sest mida siis rännak lõpuks muud annab, kui mitte võimaluse omalaadse tagasipöördumise tulemusel „avastada omaenda mälu tühermaid“.

Kantuna nendest mõtetest, võtangi ma ette metsa mineku kui rännaku teisesusse, et kogeda, mida selle mõju minu „meele tühermaadele“ teeb ja kuidas minu loomingut mõjutab.

Käesoleva magistritöö raames valminud kunstiobjektid on mõjutatud autori enesekaemusest loodusega kokkupuutes ja metsaga kontakti otsides.

Autor tänab oma juhendajat, Jaan Toomikut, kes on julgustanud teda raamist välja mõtlema ja peegeldanud tagasi tema tugevusi ning arenguruumi. Autor tänab ka kõiki kunstnikke, kes andsid väärtusliku panuse uurimusse. Samuti saadetakse tänu Eesti Kunstiakadeemia õppejõududele, kes aastatel 2018 kuni 2020 olid autorile inspiratsiooniks ja suunajaks filosoofia ning kaasaegse kunsti küsimuste uurimisel.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1. Looduse ja metsa tähendus inimesele

Me oleme pärit metsast. Mets on olnud inimese päris kodu, kuigi kiire linnastumise ja kliimakriisi taustal tundub see mõte võõristav. Inimese mõtlematu tegevuse tagajärjel oleme jõudnud punkti, kus samamoodi enam jätkata ei saa. Nagu ütleb Fred Jüssi filmis „Olemise ilu“, suudab mets küll inimest toita, kuid ahnust rahuldada mitte (Tootsen, 2020).

Keskkonnaajaloo professor Ulrike Plath ütleb „Plekktrummile“ antud intervjuus: „Inimkultuurid on nii võimsalt seotud keskkonnaga, et loodust ei saa inimestest lahus hoida. Maailmas on selge, et inimese tegevus peab muutuma, aga kuidas, seda ei teata,“ märkis keskkonnateadlane. „Selge on, et inimõju maakerale on praegu tugevam kui ükskõik milline loodusvõim: tuuled, kliima, sest inimene mõjutab neid kõiki.“ (Radsin, 2020)

Metsausku jaapanlased on viimase 40 aasta jooksul uurinud metsa tervendavat mõju ja võtnud aluseks teadmise, et meie eellased asusid teele umbes seitse miljonit aastat tagasi. Kuna tööstusrevolutsioonist, mis on meist teinud tänapäeva inimesed, on möödunud vaid kakssada või kolmsada aastat, siis võime öelda, et inimene on 99,99% oma ajast veetnud looduskeskkonnas. Geenid ei suuda muutuda vaid mõnesaja aastaga ja nii elame kaasaegses ühiskonnas kehaes, mis on endiselt kohandunud looduskeskkonnaga. (Miyazaki, 2018: 26-27)

Valdur Mikita väidab, et meil on alateadlik tung hoiduda suurte puude ligi. Savannis, kus liikus ringi suuri kiskjaid, võisid puud olla elupäästjad. Taimsete eluvormide lähedus on siiani rahustav ja teraapiline. Näib, et loomuldasa, pika aja jooksul arenenud ökosüsteemid,

mille esindajaks on metsavööndis enamasti vanad ja võimsad puud, teevad ka inimesed terveks – neil on kehale ja vaimule nähtav teraapiline toime. Kuidas muidu seletada kummalist seost, et haiged, kes näevad aknast suuri puid, paranevad teistest kiiremini. Meie keha mäletab midagi, mille ise võib-olla juba unustanud oleme. (Mikita, 2018: 39).

Mikita sõnul on soome-ugri elutunde tuumaks eriline side loodusega. „Inimesel on kummaline komme eelistada vanu metsi ja väljakujunenud kooslusi. Uuringud on näidanud, et isegi väikesed lapsed, kui neile anda võimalus valida, kuhu minna, tahaksid sammud seada just vanasse metsa. Niiviisi ütleb neile kaasassündinud intuitsioon. Vanad metsad ja suured puud on justkui palsam hingele. (Mikita, 2018: 27, 31).

Kõige olulisem on ugrilaste jaoks intiimne side metsiku ja inimtühja maastikuga, kus elu kulgeb omasoodu, olgu selleks siis saar või mannermaa, maa- või suvekodu, mets või rannariba. See on igatsus, mida võiks nimetada maastiku kodustamiseks. See on paik, kuhu läheb hing sisse, kellest saab inimese kaaslane pikkadeks aastateks kuni surmani (Mikita, 2018: 28).

1.2. Looduse ja metsa mõju inimesele

1.2.1. Mets ja loodus kui tervendaja

Metsa on peetud rahvasuus nii rohukapiks, varjupaigaks kui ka tervendajaks. Eesti keeles leidub hulgaliselt vanasõnu, mis metsa kaitsja ja katjana ülistavad: „mets on vaese mehe kasukas“, „metsal ei ole taba ees“ jne. Kuid need ei ole pelgalt rahvatarkused, millele looduse kosutav mõju toetub, vaid saavad kinnitust ka erinevate teadusuuringutega.

1982. aastal võttis Jaapani metsandusagentuuri direktor Tomohide Akiyama kasutusele mõiste *shinrin-yoku*. Sõna-sõnalt tähendab see „metsakümblust“ ning seda kasutatakse sarnases tähenduses „päikesevannide võtmisele“ ja „suplemisele“. Lihtsustatult öeldes tähendab *shinrin-yoku* aeglast jalutamist läbi metsa, ilma kiirustamata, terve hommiku, õhtupooliku või päeva jooksul. Kümmele kogu oma meeli, kasutades metsa keskkonnas, et kogeda loodust vahetult. (Miyazaki, 2018: 9-10)

1990. aasta märtsis viis professor Miyazaki Jaapanis Yakushima saarel läbi esimesed eksperimendid, et uurida *shinrin-yoku* psühholoogilist mõju. Koostöös NHK-ga (Jaapani ringhäälingukorporatsioon) alustati eksperimente, kus mõõdeti läbi metsa jalutavate katsealuste süljes stressihormooni ja kortisooli taset. (Miyazaki, 2018: 23).

Metsaskäik turgutab iseäranis hästi inimeste vaimutervist, depressioon ja ärevushäired saavad metsas leevendust (Mikita, 2018: 42).

1.2.2. Metsa ja looduse mõju loomingule

Loodus on loomingu külluslikuks allikaks, seda nii kirjanduses, visuaalses kunstis kui ka muudes vormides. Valdur Mikita sõnul on mets eesti-tüüpi soomeugriluse avamisel üks oluline võtmesõna, igatahes märksa olulisem kui tants, laul ja rahvarõivas, mis paljudele esimesena meelde tulevad. Kui metsas käimine ununeb, ei hakka ka laulud enam kõlama (Mikita, 2018: 14).

Iseküsimus, kas oskame ise seda sellisena väärtustada. Mikita vahendab: „Prantsuse kirjanik Richard Millet kirjeldab Abrukat kui vaikusest kumisevat paradiisisaart Euroopa serval, mille kõige suurem ime väljendub selles, et see on ikka veel olemas (Mikita, 2018: 29).

Vahel selgub tõeline väärtus ja tähendus just eemalt vaadates. Tõnu Õnnepalu kirjutab oma raamatus „Aaker“ metsa jalutuskäikudest, täheldades, et inimese sissekäidud rajad ajapikku kaovad ja asenduvad läbimatu rägastikuga, sest inimestel pole enam asja jala ühest külalt teise liikuda. Õnnepalu tajub end Kanada eestlaste puhkeküla metsas kohati kui sissetungija, külaline ning on samas elevil, kui saab vaadelda eemalt mõnda kohalikku linnuliiki, järves askeldavat saarmast. (Õnnepalu, 2019)

Mikita on veendunud, et eestlastel on rohemõtlemine siiski alles, mis on ka loomingu vundamendiks: „Kui palju eesti kirjandust, muusikat ja teadust on aegade vältel sündinud sellistest mõtlusmetsadest! Teadlaste ja loomeinimeste suvekodudel on sageli ka teaduse või kultuuri tippkeskuse funktsioon.“ (Mikita, 2018: 30)

„Vähehaaval saab mõtlusmetsast hingemaastiku etalon,“ kirjutab Mikita, „intiimne pühapaik ja koguni metsa kui sellise prototüüp. Sageli kõnnib inimene seal ringi oma kujutluses. Kui ta mõtleb sellele metsale, valdab teda sügav heaolutunne. Müstilised mustikamännikud kappavad ringi meie sisemuses, neil on miski kaugem plaan, mida me ei pruugi teada. Igatahes on sellistel metsadel väga kõrge maagiline indeks, neil on inimese üle võimu (Mikita, 2018: 33-34).

Loodus mitte üksnes ei turguta meeli ja fantaasiaid, vaid suurendab ka õpivõimet. „On teada, et avastuslik keskkond mõjub närvisüsteemile toniseerivalt. Spetsiifiline ajulaine, lahknevusnegatiivsus: *mismatch negativity* MMN on radar, mis lakkamatult jälgib keskkonda. MMN suunab inimest vaistlikult inforikka ja avastusliku keskkonna poole. Mets, kunstiteos ja hea nali on selle poolest sarnased, et need on närvisüsteemi jaoks avastuslikud nähtused,“ kirjutab Mikita. (Mikita, 2018: 47-48)

Fred Jüssi toob sisse veel ühe mõiste, mida loomingus ka palju kohtame – vaikuse. „Kui ma räägin vaikusest kui inimese kujundajast, siis minu puhul on see olnud väga oluliseks teguriks, mis on kujundanud mu suhteid loodusega, inimestega, muusikaga, kujutava kunstiga, luulega. Seepärast, et kõigis neid valdkondades on olemas vaikus,“ sõnab Jüssi (Ott, 2009: 201, 209).

Loodus pakub kohtumist iseendaga, kuigi eelnevalt oli juttu ka sellest, et metsa minnes justkui põgeneme enda eest. Põgeneme teatud osa eest endas, selle argise, kohustuste laviini alla mattunud tegelase eest, et kohata enda sügavamaid kihte. Jüssi selgitab seda nõnda: „Inimene vaikus on inimene iseendaga. Kui sa oled vaikus, siis sa jääd iseendaga üksi iseenda seltskonda.“ (Ott, 2009: 218)

Ja kuivõrd metsa minnakse sageli ka uitama ning puhastuma, jätkab Jüssi: „Mõtetel on oma tempo, liikudes liigub ka mõte teistmoodi. Niimoodi võid ennast korrastada ja mõnegi asja selgeks mõtelda, mida kodus laua taga nii hõlpsasti ei saa.“ (Ott, 2009: 246)

1.3. Mets kui koht

Kas peaksime metsast tänapäeval mõtlema kui kohast või mittekohast?

Kirjanik Tommy Helsten uurib oma raamatus „Ohustatud inimene“ uue ajastu märke mittekohtadest, seal hulgas suremise kultuurist, kus surija on eraldatud lähedastest ja isoleeritud steriilsesse keskkonda. Kremeerimine toimub kui liinil ja omaksed samal ajal ootavad rahustite mõju all krematooriumi tseremoonia ruumi ukse taga. Kunagi surdi kodus, olid itkunaised ja põlvest põlve pärandatud rituaalid, millega kadunuke viimsele teekonnale saadeti, suremine oli osa elust. (Helsten, 2002)

Antropoloog Marc Augé, kes on oma teostes analüüsinud koha ja mittekohta olemust, kirjutab: „Kui kohta võib määrata millenagi, mis seostub identiteedi, suhete või ajalooga, siis ruum, mida ei saa määrata ei identiteedist, suhetest ega ajaloost lähtuvalt, moodustab mittekohta.“ Augé sõnul on need maailmad, kus sünnitakse sünnitusmajas ja surrakse haiglas, kus luksuslikes või ebainimlikes oludes vahavad transiidipunktid ja ajutised eluasemed; kus areneb tihe transpordivõrgustik, mis koosneb samuti asustatud ruumidest; kus kaubamajade, müügikassade ja krediitkaardi püsiklient suhtleb objektidega tummalt, žestide abil – maailm, mis kulub üksildasele individuaalsusele, põgususele ja ajutisusele. (Augé, 2012: 77-78)

Kui Marc Augé järgi on kaubanduskeskused mittekohad, tehislikud, modernsed, siis mets, mida oleme harjunud tajuma kohana, sest oma ajalooga loob see orgaanilist ühiskondlikkust, kuid matkarajaks ja rekreatsioonikeskuseks muudetuna kaovad temast koha elemendid ning jääb järele vaid moderne vorm.

Kirjaniku, semiootiku, esseisti Umberto Eco sõnul on olemas ülitähendusliku koha mõiste, milleks on näiteks Disneyland (Eco, 1997). Ka Riigimetsa Majandamise Keskuse metsaradu ja rabateid võib pidada ülitähenduslikuks kohaks, sest seal käimine on muutunud omaette kultuseks, eestlaste kaubamärgiks. Kuivõrd Marc Augé sõnul kohad ja mittekohad ei esine kunagi puhtal kujul, vaid tekivad hoopis uued vormid, võib ka raba- ja metsatee olla uus kohavorm. Linnainimese jaoks on terviserada sama turvaline kui kaubanduskeskus, seal on vaatetornid, infotahvlid, laudteed, ainult et kaupade asemel pakutakse värsket õhku ja kauneid perspektiive, puudu on vaid kohviautomaat raja lõpus.

Paradoksaalsel moel ei saa me loodusradadele enam minna kui loomulikku paika, vaid peame juhinduma erinevatest viitadest, ettekirjutustest, infotahvlitest. Nii nagu kirjeldab Augé, on modernsed kohad iseäralikud selle poolest, et neid määratlevad sõnad ja tekstid,

mida nad pakuvad: ettekirjutused, soovitusel, selgitused ja sõnumid. „Lugematud „infokandjad“ (viidad, ekraanid, plakatid) moodustavad nüüdisaegse maastiku loomuliku osa (Auge, 2012: 93).“

Või nagu sedastab Michel de Certeau: „Kohad on killustunud ja kokku pakitud lood, nad on möödanikud, mille teised on näpanud endale lugemiseks, nad on aegade kuhjatise /../ Siin tunnen ma end hästi: see on hästiolemine, mille ruumipraktika toob tagasi keelde, kus see hetkeks sühvatusena välja joonistub (De Certeau, 2005: 170).“ Ja kui me oma kohtades jätkuvalt käime, siis püsib see meie jaoks kohana. De Certeau järgi on ruum koht, mida praktiseeritakse (De Certeau, 2005: 170–180).

1.4. Kaasaegse kunsti mõiste

Kaasaegsus tähendab Giorgio Agambeni järgi, et see ei ole populaarne, et peab mõtlema kastist välja. Kaasaegne kunst on oma ajast ees ja normist väljas. Kuna ta on normist väljas, siis kutsus esile reaktsioone. Kaasaegsetel kunstnikel peab olema teatud mõtteviis, nad ei sobitu täielikult enda aega, aga nad ka ei vastandu ka täielikult. Agamben väidab, et see, kes kuulub päriselt oma aega ning on tõeliselt kaasaegne, ei ühti oma ajastuga täielikult ega allu ajastu nõuetele. Tänu sedalaadi eemaldumisele on ta teistest paremini võimeline oma aega tajuma ja hoomama. (Agamben, 2009: 44)

Kaasaegsusest mõtlemiseks tuleb Agambeni järgi see erinevateks aegadeks jagada ning anda ajale oluline ebaühtlus, tekitada „oma ajaga“ paus ajas, mille kaudu on kaasaegsel võimalus aega muuta ja panna see teiste aegade suhestuma. Kaasaegne on see, kes vaatab kindlalt oma aega, ent mitte selle valguse, vaid selle pimeduse tajumiseks. (Agamben, 2009: 44)

Marten Esko kirjutab oma 2017. aastal kaitstud magistritöös „Kaasaegne kunst Eestis: mõiste problemaatika“: „Küsimusele „Mis on kaasaegne?“ leiab esmase vastuse, või pigem vihje, nagu Agamben seda sõnastab, juba essee teise lõigu algusest, kus, lähtudes Roland Barthes'i loengu märkmetest, mis omakorda võtavad kokku Friedrich Nietzsche pikema mõttekäigu, seisab: „Kaasaegne on ajakohatu.““ (Esko, 2018: 140).

Marten Esko jätkab viitega Marek Tammale: „Tamm on siinses diskussioonis esimene ja ainus, kes oma teksti raames pakub välja enda hinnangul kõige viljakama kaasaegse kunsti määratluse, viidates, et on sealjuures ka teadlik mõiste nimetuse keelekorralduslikust vigasusest.

„Kummatigi tundub mulle nimetus „kaasaegne kunst” „nüüdiskunstist” paljutähenduslikum ja seega täpsema, sest ei viita üksnes konkreetsele ajalisele mõõtmele (nüüdisaeg), vaid niisamuti erinevate aegade kooseksisteerimisele (samaaegsus) ja uuduspüüdele (ajakohasus). Selles eristuses sobib „nüüdiskunst” selle vasteks, mida inglise keeles nimetatakse art today, „kaasaegne kunst” aga vasteks contemporary art’ile. „Nimetan siin nelja kriteeriumit, mis minu hinnangul on kaasaegse kunsti määratlemisel määravad, ent kindlasti ei ole see loetelu suletud, nagu ei piisa sellestki, kui kunstiteos vastab vaid ühele neist kriteeriumitest, oluline on nimelt mitme kriteeriumi kooskehtimine.

1) Kaasaegset kunsti iseloomustab uute meediumite aktiivne kaasamine – foto, video, arvuti, installatsioon, performance jt.

2) Kaasaegset kunsti iseloomustab transgressiivsus – aineliste, ideeliste, esteetiliste, eetiliste jne piiride ületamissoov.

3) Kaasaegset kunsti iseloomustab kohandav esteetika – eelnenud kunstiteoste ulatuslik tsiteerimine ja mugandamine, viited ja vihjed varasemale loomele.

4) Kaasaegset kunsti iseloomustab sotsiaalsus ja poliitilisus – orienteeritus ühiskondlikele valupunktidele, soov tekitada diskussiooni, tuua esile erinevate vaatenurkade võimalikkus.

(Tamm, 2013)

2. INTERVJUUD KUNSTNIKEGA

Autor valis välja üheksa kunstnikku, kellega viis 2020. aasta märtsist kuni maini läbi intervjuud, et uurida, missugune on kunstnike suhe loodusega, kuidas see on ajas kujunenud ja millisena näevad nad looduse ning kaasaegse kunsti vahelisi seoseid ning mõju enda loometööle.

Üheksast küsitlusest kaheksa intervjuueeritavat vastasid küsimustele (vt Lisa 5) kirjalikult ja üks telefoniintervjuu käigus. Minu uurimusse andsid panuse: August Künnapu, Eneliis Semper, Eve Kask, Jaan Toomik, Liina Siib, Lilli-Krõõt Repnau, Laura Kuusk, Karl-Kristjan Nagel ja Kristi Kongi.

Järgnevates peatükkides on ära toodud intervjuueeritavate vastused küsimustele osaliselt, n-ö näidetena. Täispikad intervjuude vastused on autori valduses.

2.1. Looduse ja metsa olulisus kunstnike elus

Pea kõik vastanud tõid välja varajase lapsepõlve seose metsa ja loodusega, kinnitades, et metsaarmastus on neile pärandatud kas vanemate kaudu või on olnud loodus loomulik kasvukeskkond.

Eneliis Semper kirjutab (vastanud 1.04.2020, edaspidi ES): „Lapsepõlves veetsin kõik suved maal, mu vanemad olid kohandanud meile vanast talumajast suvituskoha – nagu kõik normaalsed eesti pered sel ajal. Seega harjusin lapsena metsas hulkuma, ilma äraeksimise hirmuta. Seened-marjad ja puud-põõsad said sujuvalt sellest ajast tuttavaks.“

Perekonna seose tõi välja ka Liina Siib (vastanud 6.04.2020, edaspidi LS): „Mets on mänginud minu elus küllaltki suurt rolli. Mu isa oli jahi- ja kalamees, kirglik seene- ja marjametsas käija, nagu ka meie ülejäänud pere. Väiksest lapsest saadik võeti mind metsa kaasa, see oli lähedasem keskkond kui äärelinn Tallinn-Laagri või hiljem Hiiu, kus elasime. Meil oli mitmeid aastaid maamaja Loobus, see aeg pakkus kõige ehedamaid metsakogemusi, lõi n-ö metsa tüviteksti minu jaoks. Sellele pakkusid lisa Saaremaa metsad, millega sain palju tutvust teha, kuni mu tädi pere mere taga elas. Koolipõlves käisin mitmel korral metsa istutamas ja loodust koristamas, olin looduskaitse seltsi liige ja osalesin koolimetskonnas. Põhikoolis käisin Nõmmel ja seal oli metsakogemus iganädalane, sügiseti luuremängud ja talvel suusatamised Harku metsas. Kirjutasin Noorte Loodussõprade maja konkursile referaadi „Metskits“, mille preemiaks oli kooliõpilaste bussireis Karjalasse, kus meie giidiks oli Henrik Relve. Ma tunnen ennast metsas paremini kui põllul-aasal, külas või linnas. Mulle meeldivad kõige rohkem okaspuu- ja segametsad, sellised kõrgete mändidega nagu Lahemaal ja Saaremaal, kus on mõnusad samblikud ja puravikud.“

Lapsepõlve mõjule viitab ka Jaan Toomik (vastanud 12.05.2020, edaspidi JT): „Loodus on minu elus mänginud juba lapsepõlvest alates suurt rolli. Arvan, et see on paljuski ema mõju, kes tegi nädalalõppudel väljasõite loodusesse. Hiljem tingis seda koera võtmine, kellega pidi regulaarselt looduses käima. See võimaldas loodust avastada mingis mõttes läbi koera silmade. Tänu koerale avastasime paljusid loomi, keda muidu ei oleks üldse märganud. Loodus on ka hea koht pingete maandamiseks. Näiteks sihitu jalutamine mere ja maa piiril, kus kaob aja- ja distantse taju.“

Vanemate seose toob välja ka Karl-Kristjan Nagel (vastanud 23.04.2020, edaspidi KKN): „Alates lapsepõlvest, kui käisin koos Pallases õppinud vanaisaga looduses maalimas, olen püüdnud jätkata temalt õpitud traditsiooni.“

Lapsepõlve mõjuga jätkab Kristi Kongi (vastanud 4.04.2020, edaspidi KK): „Minu jaoks on loodus ja mets alati olnud olulised. Meenuvad mälopildid lapsepõlvest. Erinevad valguse, pimeduse ja lõhnapildid.“

Eve Kase (vastanud 3.04.2020, edaspidi EK): „Lapsepõlves oli oluline osa rohust nukkudel, mida sügisel kümnete kaupa ema meelehärmiks linnakorterisse kaasa viisin. Ükski nukk ei asendanud rohunukkude kõikvõimalikes toonides pikki rohujuurtest “juukseid”, mida sai soenguteks ja patsideks punuda.“

Kõik uuritavad kinnitasid, et suhe metsa ja loodusega on neil püsinud tänaseni.

KKN: „Mets tähendab minu jaoks üldiselt sügisese seenel käimisi, võimalust kohata haruldasemaid loomi ja linde. Mida hoitum ja eraldatum mets, seda võimsamad looduskogemused.“

JT: „Sõidan palju autoga ja satun loodusesse üsna tihti. Mulle meeldib uusi kohti avastada, kuid ka vanu läbi käia. Samas võin tunde pilvede ja valguse muutumist jälgida.“

August Künnapu (vastanud 22.04.2020, edaspidi AK): „Linnainimesena tunnen end looduses küllaltki hästi. Käin tihti jalutamas Kadrioru pargis ja mujal. Suvel armastan käia rattaga sõitmas Võsu ümbruses – näiteks Oandu matkarajal, kus on võimalik kohata ka ürgsemat metsa. Tallinlasena on minu jaoks oluline mere lähedus ja ka Võsul suvitades paistab meri krundi väravast.“

EK: „Mets on minu jaoks metafoorselt “katedraal” ja mängib väga suurt rolli. Olen meie maja asukoha valinud suurte puude vahele, oleme selle ehitanud puude järgi, sestap on maja kujugi nagu külili tikutops. Mets on nihkunud sujuvalt mu aeda sisse. Elan sisuliselt puudega koos.“

ES: „Olen oma lapsi püüdnud samuti kasvatada loodust austama. Kõige elava lugupidav kohtlemine, meid ümbritsevate looma- ja taimeliikide hindamine võrdsuse vaatepunktist on muutnud nad metsas liikudes üsna iseseisvaks, nad ei pelga näiteks läbi pimedada metsa koju tulla või pikemalt üksi looduses viibida. Võimalusel muudaksin Eesti haridussüsteemi radikaalselt ja viiksin kõik koolilapsed igal sügisel ja kevadel kuuks ajaks väliõppele: metsa, rabasse, mere äärde... Lugupidav suhtumine algab isiklikust kokkupuutest. Perega vabal ajal troopikas reisides olen samuti otsinud meile elamise alati pigem vähem asustatud

piirkonda, kus loodus kogu oma liigirikkuses oleks võimalikult käe-jala juures. Ämblikke, konni, varaane ja madusid on meie peres jälgitud samasuguse lugupidamise ja huviga kui ahve või elevant. Viimastel aastatel tajun eriti teravalt vajadust pikemaks, keskendunud looduses viibimiseks. Metsa jätkuv laastamine Eestis ja majanduse kasvule orienteeritud maailmapilt on minu silmis marodöörlik, trööstitu ja andeksandmatu.“

Vastustest koorus ühise joonena välja, et ka praegusel ajal püütakse metsa ja loodusesse minna igal võimalusel ja viibida seal ka pikemat aega.

ES: „Lähen loodusesse igal võimalikul juhul, kui mul on paar vaba päeva. Tegelikult toimub rahunemine ja “kohale jõudmine” ca nelja päeva jooksul...nii et lähen nii kauaks kui võimalik.“

AK: „Püüan käia looduses nii tihti kui võimalik. Kuigi külmemal ajal või intensiivse maalimisperioodi ajal ei tee ma seda liiga sageli. Nooremana käisin soojemal ajal palju pikematel rattamatkadel nii Eesti piires kui korra ka Albaanias.“

Loodusega ühenduse saamiseks mainisid vastanud peamiselt metsas kõndimist, olgu siis kaasas fotoaparaat või lemmikloom. Mõned vastanud tõid välja ka ujumise kui loodusega ühenduses olemise viisi.

ES: „Kõnnin metsas ja rabas, kuulan vaikust. Suplen alati võimaluse tekkides ettejuhtuvates veekogudes, aastaajast sõltumata.“

AK: „Võsul suvitades on hea protseduur hommikul ärgates peale hambapesu kohe merre ujuma minna. Vesi maandab hästi ka pingeid.“

Metsaga võib ühenduse saavutada ka läbi loomeprotsessi.

KKN: „Üks väljakujunenud viis on läbi maalimise, mis meenutab paaritunnist meditatsiooni. See on ümbrusega suhestumise efekt, kus kujutatava motiivi

jälgimine ja kunstitehnikale keskendumine lülitab välja kõik muud teadvuses valitsevad ning igapäevased argiteemad.“

Kontakt võib tekkida ka aiatööde käigus.

EK: „Mulle meeldib aias kaevata. Aiatöö on tihtipeale nagu meditatsioon. Mulle meeldib mõte, et me teeme emakesele maale pai, tegeledes taimedega ja pöörates neile oma tähelepanu ja helluse. Huvitav, et aias töötades ei teki kunagi tunnet, et elu on mõttetu. Mulle meeldib mõelda, et puud teevad omavahel koostööd (Peter Wohlleben “Puude salapärase elu”) ja nende suhtlus võib sarnaneda isegi inimsuhtlusele. Mulle meeldib kunagi kuulnud mõte või hüpotees, et taimed muudavad oma kooslust omaniku vahetudes ja põhimõtteliselt võivad inimese krundil kasvada kõik talle mingil moel vajalikud või isegi tervenemist pakkuvad taimed – ainult, et enamasti inimene ei oska seda näha ja tunnetada.“

2.2. Looduskümbel kui praktika kunstnike elus

Uurides, kuidas kasutavad kunstnikud loodust enda lõõgastamiseks ja laadimiseks, selgus, et nii nagu jaapanlaste kuulus tervendav praktika *shinrin-yoku*, kasutasid minu vastanud erinevaid kombinatsioone looduspraktikatest lõõgastamiseks ja puhastumiseks.

ES: „Olen viibinud näiteks 5-päevasel matkal, kus kogu perioodi vältel ei söödud ega räägitud, matka keskel oli ka 48-tunnine “kuiv” periood, mil ei tarbitud vett. Samas liikusime *ca* 15 km päevas, neist viimased päevad füüsiliselt raskel rabamaastikul. Ülimeeldiv kogemus, soovitaks kõigile. Verbaalse suhtluse ja sotsialiseerumise kohustuseta märkab kordades rohkem ümbritsevat maailma.“

LKR: „Puid väga ei kallista, aga võin suvel kuskil puu juures istuda küll. Tihtilugu vaatlen valgust: kuidas valgus toob nähtavale teatud detailid, kuidas lehed liiguvad puul, kuidas valgus piilub läbi männiladva jne.“

EK: „Mulle meeldib väga seeni korjata – eriti, kui neid pole väga palju, elan selles välja oma hasartmängija geene.“

JT: „Pean loodust kõige tõhusamaks pingete maandamise kohaks. Eriti hästi tunnen ennast avaratel maastikel – mere ääres, kõrbes, mägedes. Ma ei ole nähtavasti eestlaslikult metsainimene. Ma pean oma kärsitule loomusele vastavalt nägema silmapiiri. Kõrbe vaste Eestis on minu jaoks raba. Teist laadi looduse tunnetust pakub kalalkäik. See on vahetu füüsiline suhe looduse stiihiaga, mis stimuleerib intuitsiooni, vajadust paljusid faktoreid jälgida ja arvestada (tuule suund, kiirus, temperatuur jne). Tunnen, et evin korilase tundlikkust ning kirge. Kuigi tapan püütud kala, suudan teda paremini mõista ja armastada. Alati palun talt andeks.“

KK: „Loodus oma võimsusega on kindel jõua andja. Mind köidab valguse jälgimine. Looduses on muutused nii erksad ja selged. Igal ajahetkel, erineval aastaajal on oma erilised momendid. See lõõgastab, annab uusi mõtteid.“

AK: „Looduses viibimine on üks parimaid viise enda laadimiseks. Peale mainitud ujumispraktika, rattamatkade, jalutuskäikude ja aiatööde soovitatakse kõigile koskede peal jalutamist. Sain selleks inspiratsiooni kuus aastat tagasi Lätis Kuldigas suurt seinamaali kunstnike residentuuri tehes. Pärast kümnepäevast intensiivset tööd käisime Prantsuse maalikunstniku Michel Castagnet’ jt kunstnikega end kõrvalasuva kose all turgutamas. Kuldiga jõgi on madal ja lai ning inimesed jalutasid kose peal ühelt kaldalt teisele. Olen seda nippi hiljem praktiseerinud ka näiteks Jägala-Joal.“

KKN: „Enamus teab ja on kogenud looduse ravivaid omadusi, mis justkui iseeneslikult tõmbavad sinust negatiivse välja. Kuid peale looduslike ravitaimede tundmise ja kasutamise on võimalik ka teadlikult enda poolt kaasa aidata, analüüsides enda minevikku ja vabastades niiviisi oma energeetilisi seoseid. Näiteks seoseid kaasaegse ühiskondliku ebavõrdsusega, juhul kui elu on näidanud, et enda isiklik suhe või aktiivne sekkumine antud probleemi ei muuda midagi. Seetõttu tõesti, jalutamine mõjub mõtlemisele hästi.“

EK: „Ma pean saama teatud arv päevi mere ääres liival lesida ja lugeda (lugemine on ka selleks, et ma end täiesti loodrina ei tunneks). Praegusel ajal on mul Käsmu poolsaarel vähemalt neli konkreetset lemmikranda. Nooruses meeldis mulle alati

“poolde lahte” ujuda. Nüüd märkan, et eelistan pigem paralleelselt rannaga ujuda. Samamoodi pean saama aastas teatud arv päevi suusatada. Kuigi olen seda teinud elus vaid neli korda ja ainult Eestis, on mul adrenaliini viinud üles slaalom. Lisaks täiskuusaun – need on näited, kus mina olen saanud loodusest *power*’it. Loodus on riskialtile inimesele ka enese proovilepaneku koht!“

2.3. Looduse mõju loomingule

See, kuidas loodus on kunstnike loomingut mõjutanud, varieerus vastajate lõikes. Osa kunstnikke kinnitas, et nad näevad looduse vahetut mõju loomingule.

KK: „Oma mitmetes maalides ja installatsioonides olen võtnud metsa kujutamise metafooriks. Loodus on põnev uurimisallikas, kust maalikunstnikuna saan palju vastuseid. Seetõttu olen päris palju loodust ka maalinud. Loonud endale looduse abiga värvisüsteeme, mida ka enda loomingus kasutan. Mind huvitab looduses valguse, varju ja värvi jälgimine. Kujutan valgust, varju ja värvi läbi erinevate momentide loodusest. Loodusel on väga oluline roll minu loomingus.“

JT: „Alustasin oma loomingulist teed mentaalsete sisemaastikega. Vahepeal süüvisin eksistentsiaalsetesse painetesse ja probleemidesse. Nüüdseks olen jälle suundumas neutraalsuse suunas, mida suuresti toetab looduse tunnetus. Looduse rolli minu loomingus on eriti välja toonud lääne kuraatorid ja kriitikud. Arvan, et tsükliline meditatiivsus, vahetus, viitavad sellele.“

EK: „Kunagi, “pärast natuurist maalimise perioodi lõppu”, oli mul väga raske Käsmus töötada, sest Käsmu oli “liiga ilus” selleks, et mind innustada seal töötama või tööks inspiratsiooni saama. Murrang tuli vast 1997.–1998. aastal, kui valmis installatsioon “29 ½”, milles ma käsitlen iseennast looduse osana nii tunnetuslikult kui ka loodust materjalina kasutades (marjad). Sellele järgnes periood, kui katsetasin orgaanilistest materjalidest kunsti tegemist (nt sajandi alguse kunstnikuraamatud ja objektid). Puudest olen teinud ühe kontseptuaalsema töö – 2016. aastal tegime koos Anna Kaarmaga 7×13 m mustvalge vaiba Eesti Rahva Muuseumisse, mis koosneb inimeste ees- ja perekonnanimedest, millest omakorda joonistub mets. Vaip põhineb ideel, et Eestis on kõige rohkem puude-nimelisi perekonnanimesid ja juba ainuüksi korilastena on eestlased metsainimesed. Kasutades AS Andmevarast saadud rahvastikuregistri andmeid, kujutame vaibal kümmet Eesti enam tuntud puud, millede tekstuuri moodustavad ees- ja perekonnanimedega vastava puu nimelised tuhanded päris Eesti inimesed.“

LS: „Mulle väga meeldib maastikužanr ja ma olen teinud sel teemal hulga fotosid, kuid need seisavad sahtlis. Mul on üks sari, kus loodus oli oluline – „Pastoraal“ (1998). Ja üks film – „Haeska“ (2019), kus Läänemaa maastik oli peategelane. Meil oli ka Eesti-Šoti koostööprojekt nimega „Opposing Eden“ ehk nelja kunstniku – Su Griersoni (UK) Kyra Cleggi (UK), Liina Siibi (EE) ja Laura Kuuse (EE) – eksperimentaalne-uurimuslik videotöö, mis toimus kolme seansina 2008. aastal. Käsmus Eesti Kirjanike Liidu majas ning Arisaigis, Šotimaal, Su Griersoni maakodus. Kolme tööseansi tulemusena sündisid paariminutilised videod, mis seadsid küsimuse alla maastiku vaatlemise ja maastikus olemise viisid. Meie suhe loodusesse, ilusse, harmooniasse, mälusse, lugudesse, uude ja tuntuksse oli siin märksõnadeks, millest lähtuvalt audiovisuaalsete vahenditega katsetasime. Kahes töös olen tegelnud rannatemaatikaga puhkamise vaatevinklist „Sylt Beach“ ja „Lido di Ostia“.“

AK: „Keskendun oma maaliloomingus eelkõige inimeste, kasside ja argielu olemusele. Mõnedel linnapildidel on taustal puud, kuid loodusmaale olen vähe teinud. Arhitektuuriõpingute raames üle 20 aasta tagasi oli meil Jaan Elkeni juhendamisel suvine maalipraktika Muhu saarel, mis andis suurepärase võimaluse loodust natuurist maalida. Viimasest ajast meenuvad ka kaks maastikumaali – “Unelmate saar” (2019, pildil on lapsepõlve ilusaim mälestus – tilluke Pandju Viimsi poolsaarel) ja “Väljakutse Rakvere linnuse lähistel” (2014, tegin selle oma näitusele “Tuletõrjujad ja teised” Tallinna tuletõrjemuuseumi tornis).“

KKN: „Loodus on koht, kust inimene tuleb ja brutaalselt öeldes ka tagasi läheb. Siirdub linnast tagasi maale elama või siis saab mullaks, nagu öeldakse. Parimal juhul on ta vaimu ehk tasakaalu, uue energia ning ideede ja müstika allikas. Halvimal juhul on ta meeldetuletus teiste ahnete inimeste võimutsemisest, ükskõiksusest ja kõige elava hävitamisest. Selles mõttes kandub see laiaspektriline looduskogemus kindlasti ka minu teistesse loomingu osadesse ja ajendab teostama väga erineva häälestusega kunstiteoseid.“

Osad kunstnikud tajuvad pigem loodust enda kui inimese mõjutajana ja puhastava elemendina.

ES: Loodus ei mängi rolli mitte niivõrd loominguks, vaid kõrgemal tasemel: inimeseks kasvamises ja vaimses arengus.

Laura Kuusk (edaspidi LK): „Kuna meil on opositsioon looduse ja inimtekkelise kultuuri vahel, kujutame ette, et peame loodusesse minema. Mu viimasel näitusel oli video, mis on filmitud Tallinna äärelinna büroohotellis. Seal tuleb välja idee loodusest – teeme mingi keskkonna, mis tunduks looduslik, kuid mis on üdini kunstlik ja inimtekkeline. Seal on klaasist aknad ja ideaalne ventilatsioon, kunagi midagi ei häiri. Pehme vaip, mis näeb välja nagu muru ja puumotiiviga lambid. Oleme nii kohandunud oma loomulikule keskkonnale, et see ongi meie kujutus loodusest. Enamusele, kes töötab sellises keskkonnas, sellest piisabki, sest metsa alla minna tundub ebamugav, sääsed tulevad kallale, peab kaugele sõitma, pissihäda tuleb peale jne. Palju mugavam on minna võtta kohvi, vaadata puu-lambi sisse ja vaiba peal teha oma jooga harjutused. Mind huvitavad sellised materjalid ja vormid, mis on tehislilikud, aga jäljendavad looduslikku materjali. Meie, inimesed loome alati sümmeetrilisi vorme, sest harmoonia on inimmeelega kaasa kodeeritud. Kui vaatame keskkonnas enda ümber ringi, on asjad sümmeetrilised. Proovime kujutada vorme, mis on ebasümmeetrilised ja mittefunktsionaalsed ning mida ei saa ühegi sõnaga defineerida.“

2.4. Kaasaegse kunsti ja looduse vaheline seos

Selles küsimuses varieerusid vastanute lähtepunktid kõige enam. Hüpootees, et kaasaegsed kunstnikud eelistavad metsa kui puhastavat prakikat, mitte ei kasuta loodust otseselt kunsti loomise eesmärgil, leidis nii poolt- kui ka vastuargumente.

ES: „Minu jaoks otsene seos puudub. Kaasaegne kunst on ikka ja jätkuvalt inimkeskne, nagu kogu muu kultuur. Kõik loodav kipub kommenteerima või arutlema kitsalt inimühiskonnale olulisi vaatepunkte.“

EK: „Loodus ei ole reeglina olnud kaasaegse kunsti lemmikteema, välja arvatud ehk postinterneti kunst. Viimastel aastatel on loodus tulnud kaasaegsesse kunsti pigem inimtegevust looduses kriitilise pilguga vaatavaks. Üldjuhul on loodus liiga

võimas või ideaalne, et kutsuda mind kuidagi seda ümber kujundama kunstniku käe läbi. Olen olnud üsna mitmetes residentuurides, mis on olnud looduses ja kannatanud hirmsasti, otsides seda enda osa või mõttekust tormata kirves-saag käes midagi loodusesse installeerima või riputama. Tegin seda siiski korra Wales'is 1996. aastal, kui riputasin metsa üles käsitsitehtud paberist n-ö raamatud, mis seal ühel hetkel loodusega üheks said. Oleks üsna jube mõelda, et näiteks kümned tuhanded kunstnikud harrastaksid *land art*'i – loodus võtab kiiresti üle ja see risu, mis sellest maha jääks, oleks võrreldav prügiga. Kui vahel satud vaatama näiteks ookeanide elust mõnd filmi, siis näed, et loodus-looja on kõige suurem kunstnik, kelle kõrval inimene kahvatub oma mannetuses. Kõige turvalisem, kui loodus jääkski ka kunstnikele laadimise-lõõgastumise kohaks või nad vahendaksid oma suhet meediate, mis loodust kuidagi ei kahjusta, näiteks videos ja fotos. Muidugi näeb vahel päris häid kaasaegse kunsti tõlgendusi või vahendusi, näiteks mõned aastad tagasi Veneetsias nähtud Wales'i kunstniku rannikutelt korjatud inimeste prügi, mille ookean oli poolenisti ümber töödelnud, poolenisti oli see lagunematu plastik, mis oli muuhulgas teokarpidega üheks saanud. Kunstnik esitles ülikvaliteetsetel fotodel seda “õudset ilu”.

Osa vastanutest näeb praegust aega kui üleminekuperioodi ja võimalust looduse temaatika toomiseks kaasaegse kunsti väljale.

KKN: „Võib väita, et kaasaegse kunsti seos loodusega tema n-ö puhtal ja puutumatul kujul on vähenenud. Domineerib pigem selle kunstlik ümberkujundamise tahe ja vajadus, mis justkui peegeldaks ka autentselt reaalelus toimuvat. Samas kunstnike ja looduse vaheline kontakt on läbi aegade alati tugev olnud. Eksisteerib väga palju näiteid autoritest ja nende kunstiteostest, mis just nimelt ja ainult loodustemaatikaga tegelevad ilma selle asendamatu väärtuse madaldamiseta. ././ Tahaksin loota, et inimesed, sealhulgas kunstnikud on ärkvel ja teadlikud, mis nende loodusega toimub, ja on võimelised vajadusel tema kaitseks ka organiseeruma. Kultuurist kui teisest loodusest üksi jääb täisväärtusliku elu korral väheks.“

AK: „Mulle tundub, et kaasaegses kunstis on käsitletud palju rohkem kõikvõimalikke muid teemasid, kuid aeg on praegu küps selle teemaga

tegelemiseks. Praegune kriisiaeg soosib endassevaatamist, looduses käimist ja selle kujutamist ka loomingus.“

Osad vastanutest nägid looduses ja kaasaegses kunstis pigem seoseid ja ühisosa.

KK: „Kaasaegne kunst ja loodus on alati eksisteerinud koos. Üks koosneb teisest ja ka vastupidi. Kunst aitab mõtestada ja rääkida loodusest. Loodus pakub ainet. Samas võib loodus olla osa teosest. Loodus oma olemuselt on üks kõige võimsamaid kohti üldse, ta on justkui kõigest üle. Paljud kunstnikud saavad loodusest erinevat moodi mõjutatud.“

LS: „Seos peaks olema tihe, vastutust võttev ja vaatajaga midagi teha suutev, teda mõtlema pannes. Iga kunstnik võiks mõtestada oma kunstnikupositsioonis seda seost. Tegelikult on kõik loodus, me oleme looduse osa, ka kunstnikena.“

LK: „Mulle meeldib töötada mõttega, et üleminekud on sujuvad, ei ole piiri vahel, erinevates vormides igal pool, on nii loodust kui ka kaasaegset kunsti. Need protsessid on igal pool ja läbi põimitud.“

JT: Looduse ja maakera hoidmine ja säilitamine on eelkõige inimeste endi huvides. Ka kõige sentimentalsem inimese suhe loodusesse on alati praktiline ja funktsionaalne. Maakeral ei ole sellest sooja ega külma. Enamik päikesesüsteemi planeete toimivad miljardeid aastaid ilma orgaanilise looduseta.

3. ENESEKAEMUSE MÕJUL LOODUD KUNSTIOBJEKTID

3.1. Video „Las ma ammutan jõudu“

Video „Las ma ammutan jõudu“ (avaldatud 20.02.2020) on edasiarendus varasematest videotöödest, kus autor otsib erinevate viiside läbi kontakti looduse ja metsaga, nii šamaani riitusi läbi tehes, kui nostalgilise 1974. aasta Saabiga metsas mõtlus-väljasõitudel käies.

Käesolevas töös otsib autor kontakti Käsmu metsa ja rannapiiriga. Olles justkui välja lõigatud kiirustavast maailmast, siseneb ta inimtühja rannametsa. Seal sooritab ta rituaali – hüpates erinevatesse puudesse kinni, luues kontakti, mille läbi enda ja puudega kõneleda.

Raamatus „Puude salapärase elu“ toob autor välja asjaolu, et puudel on tavaks oma viljakust reguleerida, muidu hävitaksid näljased metsaloomad puude liigid. „Seepärast lepivad puud omavahel kokku. Kui nad ei õitse igal aastal, siis ei suuda sead ja kitsed sellega kohaneda.“ (Wohlleben, 2015)

Mõneti püüab autor puusse hüppamisega justkui takistada enda metsast võõrandumist ja metsarahva kui liigi välja suremist.

Autori tegevuse taustal joonistub välja ülestimuleeritud maailm, millest ei saa nii lihtsalt välja astuda, kui just mõni pandeemia inimkonda isolatsiooni ei sunni. Selles hullumeelses maailmas säilib igatsus loomuliku, maalähedase, päris kontakti järele. Nagu väike laps, kes suundub instinktiivselt vana metsa (Mikita, 2015) suunas, otsib täiskasvanu teed tagasi metsa ja mere äärde. Kuigi mets ootab, on avali ustega: hüppa autosse, rattale, mine jala ja astu ainult sisse, ei pruugi loodusest võõrandunud inimene enam tagasiteed leida. Nii asub ta mängima loodusinimest – läbi tarbimise, nagu on harjunud omastamise-omandamise eesmärgil tarbima kõike muud enda ümber: puitu, saaki, ravimtaimi, kogemusi, elamusi,

läbi kõnnitud kilomeetreid. Sümbolistlikult kannab autor United Colors of Benettoni viimase hooaja jopet. Brändi, mille leiab igast suurlinnast ja kaubatänavate supermarketist. Ka loodus on inimese jaoks kui supermarket, mille varusid tajutatakse sageli ammendamatuks.

Puusse hüppamine on ühtaegu igatsuse, lootuse, aga ka jõuetuse sümbol.

3.2. Iglu kuldse „draakoniga“

Autori meenutab: „Esimene foto minust on tehtud, kui olen paarikuune ja vaatan aknast välja. Ema sõnul jälgisin sel hetkel üksisilmi akna taga tormituules kõikuvat mäнди. Mida ma võisin imikuna teada mäндidest või puudest üldse? Igal juhul mitte selle elu teadvuse ja teadvustatuse tasandil. Samas, siiski midagi piisavalt olulist, et kombata nähtavat oma imiku meelega.“

Ja jätkab: „Hiljem ja ka tänapäeval, kui vaatan mäندی tugevaid oksid, meenutavad need mulle Hiina müütilisi draakoneid. Nüüdseks, kui mul on mäндidega üle viiekümne aasta kogemust, näen neis ikka maagiat ja müütilisi tegelasi.“

James George Frazer kirjutab raamatus „Kuldne oks“ puude maagiast. Ta markeerib mõistega „kuldne oks“ puuvõõrikut, mis kasvab tamme küljes ja püsib seal haljana ka siis, kui tamm ise on raagus. Niimoodi, maa ja taeva vahel olevana, on temas maagiline vägi sees: „Mõttele, et tamme elu peitub tamme võõrikus, sai tõenäoliselt aluseks tähelepanek, et talvel jääb tamme otsas kasvav puuvõõrik haljaks, kuna tamm ise on raagus, kuid mõttele võis kinnitust leida ka taime asukoht: ei kasva see ju välja mitte maast, vaid puutüvest või – okstest. Algeline inimene võis arvata, et nagu ta ise, nii on ka tammehaldjas püüdnud paigutada oma elu mõnda turvalisse paika ning valinud selleks otstarbeks puuvõõriku, mis teatud mõttes ei asu maa peal ega taevas ja võib seetõttu näida kaunisturvalise paigana.“ (Frazer, 2001)

„Iglu“ kohale kaarduv kuldseks võõbatud mäندیoks on pärit autori maakodu aiast ja rippus seal tormis murdununa maa ja taeva vahel ligi pool aastat. Võiks järeldada, et nii kaua, kui oksa on võimalik hoida õhus, püsib ka maagia ja kaitse. Püsib ka lootus, et tee tagasi metsa

ja loodusega ühenduses olemisse on alles. Või on meie metsade tervis paigutatud kuldse oksa sisse.

Objekt „Iglu“ on mõõtmetelt väike ja ahta avaga, nii et sinna mahub sisse ronima laps, täiskasvanu saab sisse pista vaid pea. Nõnda markeerib see eraldatust, mis võib ühteagu olla ihaldusväärne, aga samal ajal ka kammitsev. Iglu akendele paigaldatud põhivärvides vitraažid rõhutavad sakraalsust ja pühalikkust, mõjuvad maagiliselt. Nii nagu minnakse metsa puhastumist ja kaitset otsima, minnakse seda otsima ka pühakodadest. Sümboolselt tuleb end alandada väikeseks, möönda oma abitust, haavatavust, end taandada, minna tagasi algusesse, et saada kontakti.

Autori üheks eeskujuks selle töö puhul on korea-ameerika videokunstnik Nam June Paik, kelle Londonis, Tate Modernis 2019. aasta lõpul eksponeeritud tööde keskmes oli radikaalne eksperimenteerimine looduse ja tehnoloogia piiril. Tate'is eksponeeritud tööde hulgas oli telekatega aed, aga ka tühja teleka sees põlev küünal; video, kus Paik musitseerib šamanistlike rituaalide järgi ja imiteerib koioti häält, samuti koda, milles riitusi läbi viia jt. Autor arendab Paiki mõtet edasi: „Tehnoloogia ei ole konfliktis loodusega, vaid laiendus inimvaldkonnale. Samamoodi ei ole eraldatus lahus ühendusest, neid saab näha seotuna.“

3.3. Massaažilaud puu videoga

Kiire elutempo loob olukorra, kus vajame ka puhkamiseks üha enam aega. Mida enam rabeleme, seda enam läheme oma maavarade kallale. Sageli taastumatute varade kallale, nii et vajame tasakaalustamiseks meditatsiooni, head sööki või vägiaineid, et pingutustest tekkinud tühjust täita.

Teisalt on hedonism au sees. Inimesed postitavad sotsiaalmeedias teateid toidunaudingutest rabateede maaliliste piltideni välja. Samal ajal kui inimesed püüdlevald naudingutega seotud õnnetunde poole, on see siiski ajutine seisund, mis võib puruneda, kui inimese elu tabab kriis või raskus.

Autor pakub tööga „Massaažilaud puu videoga“ võimaluse topelt lõõgastuseks ja naudinguks. Nagu loodus puudutab nii hinge, keha kui ka vaimu, assotsieerub massaažilaud nn väljastpoolt tuleva mõjutusega, mis „kliendi“ endale allutab. Hetkel, mil oled end usaldanud kellegi teise käe alla, võtab see sind üle, meeldib siis või mitte. Nagu looduski laotab võimsuse inimese üle, olles kas puhastav, hirmutav või süütunnetest valulik.

Peatoe tilluke ava on kõhuli lamajale iseenesest ebamugav, pea on surve all, veri voolab näkku, nägemisväli aheneb. Massaaži protseduur sunnib sind olema mõttes endaga, tajuma kogemust kehaga ja näoga pisikesest pilust läbi surutuna vaatama – mitte midagi.

Autor liidab need kaks kogemust üheks. „Kliendil“ on võimalik valgel nahast massaažilaual lõõgastavas poosis olles männipuu tüve vaadata. Ühte puud. Ühte elusolendit. See kogemus võib mõjuda ka kui pihitool, kus mõelda, mis seisus on metsad ja loodus tervikuna.

3.4. 21 päeva metsas: praktikad ja tähelepanekud

Märtsi algusest kuni mai keskpaigani võttis autor 21-l päeval ette retke metsa ja kohtus loodusega lihtsalt olemise, teadvustamise tasandil, ilma praktilise või asise eesmärgita. Neid looduses viibimisi võib nimetada jaapanlaste eeskujul metsakümbeluseks.

Enamikul kordadel, kui ilm võimaldas, pikutas autor metsaalusel ja kaardistas ning tunnetas enda ümber ja enda meeles toimuvat. Algsest plaanist kõik metsas toimunud sisekaemused videosse jäädvustada, sai hiljem mõttepäeviku pidamine, sest just metsas ja hiljem sealt naastes tekkisid mõtted, mis antud uurimist toetasid. Siinkohal ongi ära toodud 21-päevase enesekaemuse projekti käigus ja mõjul tekkinud tajumised, taipamised, mõtted, mis on esitatud kronoloogilises järjekorras:

1. „Ei ole lihtne meelt tühendada, kui oled metsa tulnud kindla eesmärgiga. Kui oled pikemalt, siis saab teha tähelepanekuid.“ 6.03.2020

2. „Soome loodusturismi giidi õpingute käigus pidime tegema loodustähelepanekuid. Mu õppejõud soovitas end samblas rullida, et siis tunneb kõige paremini lõhnu: kirbet kõdu. See on ka praegu tuntav.“ 7.03.2020
3. „Huvitav, mõtteid ei tule, on ainult nägemine – näe, sätendav ämblikuvõrk.“ 8.03.2020
4. „Sammal on pehme, niiske, õhk on karge. 14.03.2020
5. „Kui oled metsas, siis mets võtab sind üle, saab olla, kas üks või teine, mitte mõlemat koos.“ 15.03.2020
6. „Loodus on põhikoht, aeg-ajalt tuleb väljas käia, näiteks kunsti tegemas.“ 21.03.2020
7. „Tunne on loodus, mõte on kaasaegne kunst.“ 28.03.2020
8. „Loodus on alati üle.“ 29.03.2020
9. „Mina tunnen võõras metsas ka hirmu, kui üksi lähen. Siis pean alustuseks rahunema.“ 3.04.2020
10. „Ilmselt ei ole ma sügava metsa inimene, mõtted tulevad pigem avaruses.“ 4.04.2020
11. „Kunstnik on kui vaatleja looduses, eristub loodusest, ei kohandu loodusega.“ 5.04.2020
12. „Mida on mul kaasaegse kunsti jaoks lauale panna?“ 11.04.2020
13. „Kui uurid samblikke, siis nende mustrid on ise nagu kunstiteosed.“ 12.04.2020
14. „Esimene foto on minust, kus ema sõnul vaatan tormituules kõikuvat mäнди.“ 18.04.2020
15. „Iglu on eraldatus loodusest, sa oled oma ruumiga seal, ei saa ühendust.“ 19.04.2020
16. „Mulle meenutavad männioksad suuri Hiina mütoloogilisi draakoneid. Neid ka ju pole olemas, on maagia.“ 25.04.2020
17. „Loodus oleks nagu suur supermarket, maardla, mille varusid püütakse kullaks muuta.“ 26.04.2020
18. „Märkamine toimub ühest olekust teise minemisel, kui sa enam ei ole kinni praktilises, aga pole veel ka jõudnud n-ö fredjussistuda.“
19. „Loodus tekitab ebausku, maagiat, kunstis peab ka maagiat olema ja tekkima *je ne sais quoi* faktor.“ 2.05.2020
20. „Ainult peegeldus loeb kõiges.“ 3.05.2020

21. „Ma tegelikult ei tea, kas metsas ja looduses kaua viibimine võtab himu kaasaegse kunstiga tegeleda või just tuleb mingeid ideid. Siiani tekkis ports harali mõtteid.“
9.05.2020

4. ARUTELU

Autor võttis ette uurimisretke looduse mõjust kaasaegse kunsti loomisele eeldusega, et saab olla kas üks või teine. Kui lugeda kirjandust, leiab külluslikult ainet looduse mõjust inimesele ja kultuuri kujunemisele. Seda, et mets on maagiline ja tervistav paik, on nüüdseks ka teaduslikult tõestatud. Ja kuigi eestlased võlgnevad tänu oma uusmetslase identiteedi eest suuresti Jüssile ja Mikitale, on kõigil meil juured otsapidi kuskil metsa või mere ääres ja sinna ihkab hing tagasi. Intervjuud üheksa Eesti kunstnikuga näitasid, et mets mängib loomeinimeste elus olulist rolli. Tõsi, kaasaegsesse kunstivaldkonda metsa kui teema toomist ei pidanud nad kõik enda missiooniks. Samal ajal mõõnsid, et loodus ja mets on tugev mõjutaja igal juhul: baas, vundament, kese ja essents.

Nagu sõnas Eneliis Semper, siis loodus ei mängi rolli mitte niivõrd tema loomingus, vaid kõrgemal tasemel: inimeseks kasvamises ja vaimses arengus.

Teisisõnu, mets ja loodus kasvatab meid kultuurseks.

Ka Kristi Kongi ei vastanda neid teemasid, vaid näeb, et kaasaegne kunst ja loodus on alati eksisteerinud koos. Üks koosneb teisest ja ka vastupidi.

Seoseid nägi ka Karl-Kristjan Nagel: „Loodus on koht, kust inimene tuleb ja brutaalselt öeldes ka tagasi läheb. Siirdub linnast tagasi maale elama või siis saab mullaks, nagu öeldakse. Parimal juhul on ta vaimu ehk tasakaalu, uue energia ning ideede ja müstika allikas. Halvimal juhul on ta meeldetuletus teiste ahnete inimeste võimutsemisest, ükskõiksusest ja kõige elava hävitamisest. Selles mõttes kandub see laiaspektriline looduskogemus kindlasti ka minu teistesse loomingu osadesse ja ajendab teostama väga erineva häälestusega kunstiteoseid.“

Kui Kongi ja Nagel näevad looduse ja kaasaegse kunsti seoseid, siis Semperi jaoks otsene seos puudub: „Kaasaegne kunst on ikka ja jätkuvalt inimkeskne, nagu kogu muu kultuur... Kõik loodav kipub kommenteerima või arutlema kitsalt inimühiskonnale olulisi vaatepunkte.“ Sarnase vaate annab ka Jaan Toomik: „Ka kõige sentimentaalsem inimese suhe loodusesse on alati praktiline ja funktsionaalne. Maakeral ei ole sellest sooja ega külma.“

Uurimistöö vältel jõudis autor mõttele, kas peab üldse vastandama loodust kaasaegsele kunstile: „Isegi kui lähen loodusesse puhastumise eesmärgil, ammutama jõudu ja selitama mõtteid, olen see lõpuks ikkagi mina, kes metsast välja tuleb. Ja kui mina midagi loon, siis on see mõjutatud holistiliselt minu teadmistest, kogemustest ja nägemisest.“

Hüpotees, et metsa ja looduse puhastavad praktikad avaldavad mõju loomingule, leidis kinnitust. Seda nii intervjuude vastustes kui ka metsakümbeluse käigus tekkinud mõtete ja kunstiojektide näol.

Teine hüpotees, et kaasaegsed kunstnikud kasutavad loodust ning metsa väljalülituse ja tasakaalu leidmise eesmärgil, mitte otseselt kunsti loomise eesmärgil, ei leidnud ühest vastust. Osa kunstnike jaoks oli loodusel otsene seos kunstiga samal ajal kui mõned neist nägid selget vastuolu. Näiteks Laura Kuusk, kelle sõnul on meil opositsioon looduse ja inimtekkelise kultuuri vahel.

Minu magistriprojekti vältel loodud taiestesse sai sisse toodud pigem vastuolu ja opositsioon: seda nii materjali, meediumite kui ka ideede tasandil: kuldseks värvitud murdunud männivõra; valgest kunstnahast massaažilaud, mille pilust piiluda videosse salvestatud puukoort; vahtplastist loodud iglu, millesse sisse ei mahu; video, kus autor värvilises brändijopes Käsmu rannametsas puudesse kinni hüppab; valge lateksvärviga maalitud autod vineerist metsamaasikul (vt Lisa 4) jne.

Seda, kas metsakümbeluse ja looduse mõjul loodud kunstiteosed tekitavad diskussiooni kaasaegse kunsti väljal, saavad otsustada teised. Mõneti sai loometööde läbi vormistatud ka ood loodusele. Kunstiojekti käigus ei langetatud metsast ühtegi puud, vaid nn taaskasutati *ready-made*-objekte.

Vaikusest

Vaikus peatab põgenemise, et selle varjus,
vajadus põgeneda müra kaose eest kahaneb.
Me laseme maailmal hiilida lähemale, me langeme põlvili,
justkui tahtes lubada oma südamele, nagu väikesel loomal,
asetada oma jalad vastu maad.

Autor: Barbara Hurd

Tõlge: Anni Kuusk

Autori jaoks jääb loodus ja mets ka edaspidi oluliseks aineks ja inspiratsiooniallikaks loometöös. Nii nagu kinnitasid mitmed kunstnikud intervjuude käigus, usub ka autor, et looduse käsitlemine kaasaegses kunstis on alles tõusuteel ja väärrib enam tähelepanu.

KOKKUVÕTE

Autor uuris oma magistritöös „Enesekaemus: metsa ja looduse mõju kaasaegse kunsti loomisele“, kuidas metsapraktikatega tegelemine mõjutab kaasaegse kunsti loomist. Töö teoreetilises osas andis autor ülevaate erinevate autorite nägemusest inimese ja looduse suhtele ning võrdles seda üheksa kunstniku hulgas tehtud intervjuude käigus kogutud materjaliga. Intervjuud andsid August Künnapu, Eneliis Semper, Eve Kask, Jaan Toomik, Liina Siib, Lilli-Krõõt Repnau, Laura Kuusk, Karl-Kristjan Nagel ja Kristi Kongi. Töö praktilises osas kasutas autor metsa ja loodust enda loomingu mõjutajana ja selle protsessi ajal valmis neli taidest, neist kaks installatsiooni ja kolm videot ning lisaks maalid.

Loomeprojekti kontseptuaalne pool kätkes endas nii looduse puhastava mõju aspekte, mida töid teooria poolest esile Valdur Mikita, Fred Jüssi, aga ka jaapanlaste sõnastatud metsakümbluse filosoofia. Filosoofilise sõnastuse ruumile ja inimeste tajule toetas autor Umberto Eco, Marc Augé, Susan Sontagile, Giorgio Agamdenile ja teistele.

Samuti võttis autor vaatluse alla koha ja mittekoha temaatika metsas ning looduse kontekstis, tuues näitusesaali iglu, millesse sisse ei mahu ning riputades selle kohale kuldseks värvitud männivõra, mis sümboliseerib Frazeri kuldse oksa filosoofiat: oks, mis pole maad puutunud, on elujõu ja elava märk.

Kesksele kohale asetusega nn uuskontakti otsimine looduse ja metsaga, mille käigus lõi autor rituaali: jooksu pealt puudesse kinni hüppamine. Video „Las ma ammutan jõudu“, võtab kontakti otsimise ja inimese abituks muutunud suhte loodusega groteskselt kokku.

Töös püstitatud hüpoteesid olid:

- Metsa ja looduse nn puhastavad praktikad avaldavad mõju loominguks.
- Kaasaegsed kunstnikud kasutavad loodust ning metsa väljalülituse ja tasakaalu leidmise eesmärgil, mitte otseselt kunsti loomise eesmärgil.

Neist esimene leidis kinnitust nii teoorias, intervjuudes kunstnikega kui ka autori isiklikus loomepraktikas. Samal ajal kui teine hüpotees ei saanud enesekaemuse ja intervjuude käigus täit kinnitust.

Kuna autor viis intervjuud läbi vaid üheksa kunstnikuga, ei saa laiendust teha kaasaegsetele kunstnikele laiemalt, kuid põgusa uurimuse põhjal olid praktikad erinevad. Oli neid, kes arvasid looduse olevat kaasaegsest kunstist eraldi ja leides, et loodus on inimeseks kasvamise baasiks, aga ka neid, kes mõtestavad loodust ja metsa kaasaegse kunsti võtmes ja looduse teemad on nende loomingus kesksel kohal.

Kuigi autori enesekaemuse mõjul loodud loometööd esindasid pigem opositsiooni looduse ja inimtekkelise vahel, usub ta, et loodust saab kasutada nii väljalülitamise eesmärgil kui ka kunsti loomise eesmärgil.

SUMMARY

In the present thesis „Self-reflection: the Influence of the Forest and Nature on the Creation of Contemporary Art“, the author studied how dealing with forest practices affects the creation of contemporary art. In the theoretical part of the work, the author gave an overview of the approach of different authors on the relationship between man and nature and compared it with the material collected during the interviews with nine artists. The interviews were given by August Künnapu, Eneliis Semper, Eve Kask, Jaan Toomik, Liina Siib, Lilli-Krõõt Repnau, Laura Kuusk, Karl-Kristjan Nagel and Kristi Kongi. In the practical part of the study, the author used forest and nature as an influence on his work, and during this process, four works of art were completed: two installations and three videos, as well as various paintings.

The conceptual side of the creative project included aspects of the cleansing effect of nature, which were highlighted in the theory by Valdur Mikita, Fred Jüssi, as well as in formulated in the philosophy of forest immersion developed in Japan. The author also studied Umberto Eco, Marc Augé, Susan Sontag, Giorgio Agamden, and others when focusing on the philosophical formulation of space and human perception. In addition, the author examined the theme of place and non-place in the forest and the context of nature, using an igloo in the exhibition hall that is too small for entering and hanging a pine branch painted in gold on the top, symbolizing Frazer's golden branch philosophy: a branch that has not touched the earth, still carries life within.

The central place, however, included the search for the so-called new or novel contact with nature and the forest, during which the author created a ritual: jumping on trees while running. The video „Let Me Draw Strength“ summarizes grotesquely man's search for contact with nature and his helpless attempts to achieve this and build a satisfactory relationship.

The hypotheses maintained in the work were:

- The so-called cleansing practices carried out in forests and nature in general have an impact on creativity.
- Contemporary artists use nature and the forest to recharge and find balance, not to create art directly on the spot.

The first of the given hypotheses was confirmed in theory, through interviews with artists, and the author's creative practice. It must be mentioned that the second hypothesis was not fully confirmed during self-reflection and interviews.

The author conducted interviews with only nine artists. Therefore, the conclusions cannot be extended to contemporary artists in general, but a brief study showed that the practices and approaches that were used differed. Some considered nature as a separate concept from contemporary art, yet confirmed that nature was the basis for growing into a proper human being. Others acknowledged nature and the forest within the framework of contemporary art, placing themes of nature to the central position of their work.

Although the author's creative works based on introspection represented the opposition between nature and the world constructed by humans, he believes that nature can be used both for switching off from every-day duties and creating art.

KASUTATUD ALLIKAD

- Agamden, Giorgio** (2009). *What Is the Contemporary? – What is an Apparatus? and Other Essays*, tõlge David Kishik ja Stefan Pedatella, Stanford University Press.
- Augé, Marc** (2012). *Kohad ja mittekohad*. – Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn.
- De Certeau, Michel** (2005). *Igapäevased praktikad I*. – Tegemiskunstud, Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Eco, Umberto** (1997). *Reis hüperreaalsusse*. – Vagabund, Tallinn.
- Esko, Marten** (2018). *Kaasaegne kunst Eestis: Mõiste problemaatika*. – Eesti Kunstiakadeemia.
- Frazer, James George**. (2001). *Kuldne Oks. Uurimus maagiast ja religioonist*. – Varrak.
- Gros, Frédéric** (2009). *Kõndimise filosoofia*. – Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn.
- Helsten, Tommy** (2012). *Ohustatud inimene*. – Pilgrim, Tallinn.
- Hurd, Barbara**. *Vaikusest*. – Eesti keelde tõlkinud Anni Kuusk.
<https://www.azquotes.com/quote/1139422#:~:text=Silence%20arrests%20flight%2C%20so%20that%20in%20its%20refuge%2C%20the%20needs%20on%20the%20ground>.
- Mikita, Valdur** (2018). *Eesti looduse kannatuste aastad*. – Välgi metsad.
- Mikita, Valdur** (2015). *Lindvistika ehk metsa see lingvistika*. – Välgi metsad.
- Miyazaki, Yoshifumi** (2018). *Shinrin-yoku, jaapani tervistav ja lõõgastav metsakümblus*.
- Ott, Urmas** (2009). *Mister Fred*. – Kirjastus SE&JS.
- Sontag, Susan** (1964). *Märkmeid camp'ist*. – Rmt (2002): Vaikuse esteetika. Kunst.
- Tamm, Marek** (2013). *Kaasaegne kunst ja tema publik*. – Postimees 14.01.2013, <https://kultuur.postimees.ee/1102722/marek-tamm-kaasaegne-kunst-ja-tema-publik>.
- Wohleben, P.** (2016). *Puude salapärase elu*. – Kirjastus Tänapäev, E-raamat OÜ Flagella.
- Õnnepalu, T.** (2019). *Aaker*. – Kirjastus Eksa.

Filmid ja saated

Radsin, M. (2020). *Plekktrum: Ulrike Plath.* – Esmaeeter 02.03.2020. Eesti Rahvusringhääling, osa nr 165. <http://arhiiv.err.ee/vaata/298592>. Kestus 00:42:48.

Tootsen, J. (2020). *Fred Jüssi. Olemise ilu.* – Taska Film. Kestus 62:00.

Internetileheküljed

Eesti keele seletav sõnaraamat (2009). *Ersats.*

<http://eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ersats>

LISAD

Lisa 1. Video „Las ma ammutan jõudu“, 20.02.2020

<https://noar.eu/et/olemata-naituste-olemus-kuidas-raakida-salapaigast-seda-reetmata/>

Lisa 2. Iglu kuldse „draakoniga“

Lisa 3. Massaažilaud puukoore videoga

Lisa 4. Valge lateksvärviga maalitud autod vineerist metsamaastikul

Lisa 5. Intervjuu küsimused

1. Millist rolli mängib loodus (eriti mets) Sinu elus?
2. Kui tihti satud loodusesse?
3. Mil moel saavutad looduses olles sellega ühenduse?
4. Kas ja millist rolli mängib loodus Sinu loomingus?
5. Kas ja mil moel kasutada loodust lõõgastumiseks ja enda laadimiseks?
6. Kuidas on Sinu suhe loodusega muutunud kunstnikuks olemise teekonna vältel?
7. Milline on Sinu jaoks kaasaegse kunsti ja looduse vaheline seos.

Lisa 6. Autori elulookirjeldus

MART VEELMAA

KAASAEGSE KUNSTI MAGISTRANT

KONTAKT

- +372 5666 000 6
- Kassisaba, Tallinn
- mart.veelmaa@artun.ee

HARIDUS

Margistriõpe / Kaasaaegne kunst
Eesti Kunstiakadeemia, Tallinn
2018-

Bakalaureus / Vabad kunstid
Eesti Kunstiakadeemia Avatud
Akadeemia, Tallinn
2007-2011

OSKUSED

// PROFESSIONAALSED

- Meeskonna töö
- Projekti juhtimine
- Näituste installeerimine
- Visualiseerimine

PROFIIL

Viimase 13 aasta jooksul olen liikunud tehniliselt erialalt kunsti valdkonda, alustasin vabade kunstide õpingutega ja nüüd huvitunud üha enam kontseptuaalsest vaatest kaasaege kunstis.
Ristan erinevaid teemasid ja distsipliine: reaalsust ja kujutlusi, vana ja uut, loodust ja tehnoloogiat uurimaks inimeseks olemise vastuolusid ja kooskõla.

NÄITUSED

GRAAFIKA TRIENNAAL

Linnagalerii, Pärnu | 2010

Graafika aastanäitus.

Tööd: maal kangal „Peksan ajud välja“, Litograafida „Elu on puhkus“ ja „Kallikalli“

PERSONAALNÄITUSED

Võsu Kunstikuur, Võsu Grillbaar, | 2014–2016

Esitlusele tulid olustikumaalid aastatest 2009–2014 ja ehitusšaalungitele loodud metsamotiivid.

ÜHISNÄITUS TALLINN ART SPACE

Tallinn Art Space, Location | 2016

Esitlusele tuli litograafia „Suvi Võsul“. Kunst T-särkidel koostööd Rando Freibergiga tööga „Metsas“.

ÜHISPROJEKT GAR(B)AAŽ FESTIVAL

Mardi Autopesula, Tallinn | 2019

Kriitiline prügikunsti maailm, kuraator Magdaleena Maasik, koostöös kunstnike: Vera Anttila, Silvia Sosaar, Ryan Galer, Jan Christoffer Rutström, Mart Veelmaa, BFM moestilistika tudengid jpt.

OSKUSED

Maalimine

Fotograafia

Graafika

Skulptuur

Videokunst

SOOVITAJAD

JAAN TOOMIK

Magistritöö juhendaja, EKA, 2020

MARGIT SÄDE

Kursuse juhendaja, Eesti

Kunstiakadeemia, 2018/2020

HUVID

Loodus

Reisimine

Ajalugu

Kirjandus

Filosoofia

Pilates

ÜHISPROJEKT: Kuidas rääkida salapaigast seda reetmata

Noar.eu | 2020

Eve Kase ja Elo- Hanna Seljamaa kureeritud Käsmu ainealine näitus „Kuidas rääkida salapaigast seda reetmata. Esitlusele tuli magistritöö raames valmivad videoteos: “Las ma ammutan jõudu”.

WORKSHOPID

BALTI TRIENNAAL

Eesti Kunstiakadeemia, Riia | 2018

EESTI KUNSTIAKADEEMIA AVATUD AKADEEMIA KURSUSED

Laurentsiuse, Tiit Pääsukese jt töötoad, Tallinn | 2011–2019

MORTEN PAULSONI AKVARELLIKURSUS

Eesti Akvarellistide Liit, Tallinn | 2015

KUMU KURSUSED

Akvarell, koopijamaal, paberlõige jm, Tallinn | 2011–2017